

עורכים: עידו יהל, טלי טוני מרקו

כרך 12, גיליון מס' 9, 17 בנובמבר 2022

מצרים פונה 'מזרחה'? השותפות האסטרטגית בין מצרים וסין

מיכאל ברק*

עלייתו של עבד אל-פתאח אל-סיסי לשלטון במצרים ב-2014 הביאה לפריחה ניכרת ביחסים בין מצרים לסין. רק בשנה האחרונה מגמה זו באה לידי ביטוי פעמיים, כאשר באוגוסט 2022 הביע אל-סיסי תמיכה בעמדה הסינית לספח את טיוואן אל סין, זאת על רקע העלייה במתיחות בין סין וארצות הברית ערב ביקורה של ננסי פלוסי, יו"ר בית הנבחרים האמריקאי, בטייוואן;¹ וכאשר מצרים הצטרפה, בספטמבר 2022, ל"ארגון שנגחאי לשיתוף הפעולה",² ארגון אותו מקדמת סין במטרה לטפח סדר עולמי חלופי במסגרת המאבק הבין-גושי בינה לבין ארצות הברית. נדמה כי מצרים פונה "מזרחה" אך בו זמנית מבקשת להלך על חבל דק כדי שלא לחבל ביחסיה עם ארצות הברית, בעלת הברית המסורתית שלה.

בתקופתו של גמאל עבד אל-נאצר (1952-1970) סין ומצרים נהנו מיחסים טובים, כאשר מצרים הייתה המדינה הערבית הראשונה שהכירה (ב-1956) בסין העממית. עמדתו הנייטרלית של נאצר במלחמה הקרה והסתייגותו מארצות הברית תרמו לטיפוח היחסים בין שתי המדינות. לעומת זאת, בתקופתו של אנואר סאדאת (1970-1981) התאפיינו יחסי שתי המדינות בקרירות מסוימת, אך הן

* ד"ר מיכאל ברק הוא חוקר במרכז משה דיין באוניברסיטת תל אביב ובמכון הבינלאומי למדיניות נגד טרור ומרצה בבית הספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה באוניברסיטת רייכמן בהרצליה. תחומי התמחותו הם מצרים המודרנית, האסלאם הפוליטי, טרור - ג'יהאד גלובאלי, תנועות סלפיות, תנועות צופיות ורשתות חברתיות.

¹ מחמד עבד אל-עטיים, "הנשיא אל-סיסי: מצרים תומכת במדיניות 'סין אחת' לטובת הביטחון והיציבות של העולם" [בערבית], **אל-יום אל-סאבע**, 6 באוגוסט 2022.

² הארגון הוקם על ידי סין ביוני 2001 ונועד לחזק את שיתוף הפעולה הכלכלי והביטחוני (בין היתר בתחום הלוחמה בטרור). הארגון כולל שמונה מדינות - סין, רוסיה, הודו, פקיסטן, קזחסטן, אוזבקיסטן, טג'יקיסטן וקירגיזסטן לצד ארבע מדינות נוספות הנהנות ממעמד משקיף, ושש מדינות שזכו למעמד של שותפות לדיאלוג שעליהן נמנית מצרים. "[משרד] החוץ: החתימה על מזכר הבנות לצירוף מצרים לארגון שנגחאי לשיתוף פעולה" [בערבית], **אל-היאה אל-עאמה לל-אסתעמלאמאת**, 14 בספטמבר 2022.

הקפידו לשמור על יחסים תקינים. חוסני מובארכ שירש את סאדאת היה לנשיא המצרי הראשון שביקר בסין ב-1983, ובתקופתו התחזקו יחסי מצרים וסין בתחום הכלכלי והתרבותי. הקשרים הטובים המשיכו גם במהלך כהונתו הקצרה של מוחמד מורסי (2012-2013).³

כאמור, עלייתו של אל-סיסי לשלטון ב-2014 רק העמיקה את יחסי מצרים וסין. גורם מרכזי לכך הוא ההתדרדרות בטיב היחסים בין המשטר המצרי לממשל האמריקאי בראשותו של ברק אובאמה מאז ההפיכה הצבאית נגד שלטון האחים המוסלמים ב-2013, בשל אי נכונותו של ממשל אובאמה להכיר בלגיטימיות של משטר אל-סיסי ותמיכתו בשלטון האחים המוסלמים. ממשל אובאמה אף הטיל סנקציות על מצרים בשל טענות לפגיעה בזכויות אדם בה. התדרדרות זו, בנוסף, לנסיגה ההדרגתית של ארצות הברית מהמזרח התיכון והעתקת כובד משקלה לאזור הים הסיני, הובילו להבנה בקהיר כי לא יהא זה נכון להמשיך את תלותה של מצרים ברצונה הטוב של ארצות הברית ומוטב יהא לטפח יחסים עם גורמי כוח נוספים. תחת ממשל בידן נשמרים יחסים תקינים למדי אולם האיום האמריקאי לקצץ בסיוע הצבאי למצרים כל עוד לא חל שינוי לטובה בזכויות האדם במצרים לא מתקבל בעין יפה במשטר המצרי.⁴

זיהוייה של סין כמעצמה כלכלית וצבאית המסוגלת לסייע בקידום "חזון מצרים 2030", תכנית אסטרטגית שהושקה על ידי אל-סיסי בפברואר 2016 ונועדה להתמודד עם שורה של אתגרים לאומיים כמו שיעור העוני הגבוה, קצב הילודה המהיר, הקמת תשתיות ועוד. בכירים במשטר המצרי סבורים כי תמיכה סינית בחזון מצרים 2030 אינה רק אינטרס מצרי אלא גם אינטרס סיני מכיוון שהיא עשויה לשרת במידה רבה את התוכנית הסינית "החגורה והדרך" (*Belt and Road Initiative*). תוכנית זו, המכונה גם "דרך המשי החדשה", הושקה ב-2013 וכוללת שורה ארוכה של פרויקטים עצומים בתחום התשתיות והתחבורה בדרכי היבשה והים ביותר מ-60 מדינות מתוך רצון לחזק את הכלכלה הסינית ולאפשר גישה לשווקים שיספקו מזון ואנרגיה לסין. באפריל 2019 נאם אל-סיסי בפתח ועידת הפסגה של "החגורה והדרך" בבייג'ינג והדגיש את חשיבות חיזוק השילוב בין שני המיזמים ואת הפוטנציאל הגבוה ששני העמים, הסיני והמצרי, יכולים להפיק מהם.⁵ בינואר

³ Degang Sun & Ruike Xu, "China and Egypt's Comprehensive Strategic Partnership in the Xi-Sisi Era: a 'Role Theory' Prism", *Mediterranean Politics*, 2022, pp.1-21.

⁴ Michael Barak, "Egyptian-U.S. Relations a Year Into the Biden Administration", in Joshua Krasana (ed.), *Middle East Reactions to the First Year of the Biden Administration*, Konrad-Adenauer-Stiftung and Moshe Dayan Center, 2022, pp.12-14.

⁵ "דברי הנשיא אל-סיסי במהלך ישיבת הפתיחה של פסגת פורום החגורה והדרך" [בערבית], אל-היאה אל-עאמה לל-אסתעלאמאת, 26 באפריל 2019.

2020 דנו נציגי שני המשטרים בפורום "הממשלה וחזון מצרים 2030" באופני שיתוף הפעולה בין שני המיזמים שיובילו לצמיחה כלכלית עבור שתי המדינות.⁶

המשטר הסיני מייחס גם הוא חשיבות ניכרת לחיזוק היחסים עם מצרים בשל מיקומה האסטרטגי, המחבר בין שלוש יבשות, וטומן בחובו פוטנציאל בהצלחת המיזם הסיני "החגורה והדרך". בכלל, לתעלת סואץ חשיבות כלכלית עצומה בשל היותה נתיב סחר ימי מרכזי עבור הכלכלה הגלובאלית העוברת בין האוקיינוס ההודי, הים האדום, תעלת סואץ וממנה לים התיכון.⁷ כמו כן, מצרים נתפסת על ידי סין כפלטפורמה לטיפול "עוצמה רכה"⁸ שתאפשר השפעה סינית על מדינות ערב ומדינות אפריקה. לבסוף, בשל פעילותם בשטח מצרים של בדלנים אויגורים, הנתפשים כאיום על ביטחונה הלאומי של סין, בייגינג רואה בשיתוף הפעולה המודיעיני עם מצרים נדבך חשוב במאבק שלה נגד הטרור המקומי.

שיתופי הפעולה בין סין ומצרים

מאז עלייתו לשלטון ב-2014 קיים אל-סיסי עשר פגישות עם בכירים במשטר הסיני, לרבות נשיא סין, שי ג'ינפינג. כבר בשנה הראשונה לשלטונו הוא שדרג את היחסים הבילטרליים עם סין לשותפות אסטרטגית מקיפה, שהתבטאה בהעמקת היחסים הכלכליים, התרבותיים והביטחוניים. הצטרפותה של מצרים ל"ארגון שנגחאי" בספטמבר השנה פתחה בפניה אפיק נוסף בפיתוח הקשרים המסחריים, הכלכליים, הביטחוניים והדיפלומטיים עם המדינות החברות בארגון ובראשן מדינות מרכז אסיה וסין. מגמה זו מעידה על נחישותו של אל-סיסי לחזק את שיתופי הפעולה בין מצרים לסין באופנים הבאים:

שיתוף פעולה כלכלי

ב-2021 השקיע הממשל הסיני במצרים 7.1 מיליארד דולר. באותה שנה למעלה מ-1600 חברות סיניות היו מעורבות בתוכניות פיתוח שונות במצרים,⁹ וביניהן: בניית עיר הבירה המנהלית החדשה; בניית תחנות כוח המופעלות על ידי פחם ומים; בניית רכבת חשמלית בעיר "עשרה ברמדאן"; בניית מפעל משותף לפיתוח חיסונים; פיתוח מיזמים לגילוי ולהפקת נפט ואנרגיה;

⁶ "הממשלה וחזון מצרים 2030" [בערבית], אל-היאה אל-עאמה לל-אסתעלאמאת, 12 בינואר 2020.
⁷ Guangqiang, Tian, "Suez Canal Economic Corridor (Egypt)", in Peter Nolan, *Routledge handbook of the belt and road* (N.Y. Routledge, second edition, 2022), pp.602-606.

⁸ מונח ביחסים בינלאומיים אשר מתייחס ליכולת של שחקן להשפיע על שחקן אחר באופן שיקדם את האג'נדה שלו מבלי להפעיל אמצעים אלימים אלא דרך ניהול הסברה ועיצוב תודעה.

⁹ "מצרים-סין. הצביליזציה והעתיד" [בערבית], ערוץ היו-טיוב *ON*, 1 ביולי 2021.
Joseph S. Nye Jr, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, N.Y.: Public Affairs, 2004.

פיתוח תוכנית החלל של מצרים; פיתוח ענף התיירות; שיתוף פעולה בין חברת הענק הטכנולוגית הסינית Huawei לתעשיית סוכנות הפיתוח המצרית בתחום הטכנולוגי ועוד.¹⁰

שיתוף פעולה תרבותי

בשנים האחרונות מטפח המשטר המצרי את לימודי השפה והתרבות הסינית במצרים מתוך שאיפה לחזק את הקשרים בין שתי המדינות ולעודד בוגרי אוניברסיטאות מצרים להשתלב במיזמים כלכליים משותפים לסין ומצרים. משרד החינוך המצרי אף הורה לשלב את לימודי השפה הסינית כשפה זרה שנייה בנוסף לשפה האנגלית ב-12 בתי ספר במצרים.¹¹ כיום 16 אוניברסיטאות מצריות מלמדות את השפה הסינית כשהן מקבלות סיוע מהמוסד הסיני **קונפיציוס** אשר פתח משרדים באוניברסיטת קהיר ובאוניברסיטת תעלת סואץ.¹² מגמה זו הולמת את מאמציה של סין לטפח במצרים "עוצמה רכה".

בתחום הביטחוני שיתוף הפעולה בין שתי המדינות עודנו מוגבל אך עשוי לגדול עם השנים. תחום זה מתבטא בשיתוף מידע מודיעיני, באספקת אמצעי ריגול סיניים;¹³ בפיתוח לוחמה אלקטרונית; באספקת מטוסים ללא טייס (מל"טים) למצרים;¹⁴ בתמרונים ימיים משותפים בים התיכון¹⁵ ועוד.

השיח הציבורי במצרים כלפי סין

בתקופת מנהיגותו של אל-סיסי מתאפיין השיח הציבורי כלפי סין באופן חיובי למדי. התקשורת המסורתית במצרים מרבה לשבח את הקדמה הכלכלית והטכנולוגית של סין ומהללת את שיתוף הפעולה בין מצרים וסין ושתי המדינות מתוארות כשתי ציביליזציות המעשירות זו את זו בתחומים רבים.¹⁶ התקשורת במצרים אף מחמיאה למדיניות החוץ הסינית בשל הנכונות לסייע לשגשוג כלכלי במדינות רבות דרך מיזם "החגורה והדרך" מבלי להתערב בענייני הפנים שלהן. זאת בניגוד מוחלט למדיניות החוץ של ארצות הברית, המתוארת על ידי מספר אנשי ציבור ומכוני חשיבה מצריים כמדיניות אינטרסנטית שאיננה בוחלת לפגוע בשלום מדינות ערב.

¹⁰ "Egypt-China ties strengthen with recent deals", *Al-Monitor*, August 9, 2022.

¹¹ יאסמין בדוי, "[משרד] החינוך: הדפסת ספר ראשון ללימודי השפה הסינית באופן ניסוני בבתי הספר היסודיים" [בערבית], **אל-בלד**, 26 בספטמבר 2022; מנת אללה עבד אל-רחמן, "[משרד] החינוך: הוראת השפה הסינית ב-12 בתי ספר בשלושה מחוזות בשנת הלימודים החדשה" [בערבית], **מצראוי**, 25 בספטמבר 2022.

¹² Omnia Salah, "More Egyptian schools to teach Chinese language", *al-Monitor*, October 8, 2022.

¹³ Hugh Harsono, "China's Surveillance Technology Is Keeping Tabs on Populations Around the World", *The Diplomat*, June 18, 2020.

¹⁴ Federico Borsari, "The Middle East's Game of Drones: The Race to Lethal UAVs and Its Implications for the Region's Security Landscape", *ISPI*, January 21, 2021.

¹⁵ "Egypt, China conduct joint naval drill in Mediterranean Sea", *Xinhuanet*, August 21, 2019.

¹⁶ אל-צאוי אל-צאוי אחמד, "מצרים וסין: מאפייני ציביליזציה דומים" [ערבית], **מרכז אל-אהראם לל-דראסאט אל-סיאסה ואל-אסתרתיג'יה**, 29 ביולי 2017.

כך למשל, מוצטפא אל-בנכ, סגן עורך עיתון **אל-ג'מהוריה**, ביטא את הערצתו כלפי סין תוך כדי עקיצה כלפי ארה"ב: "אני רואה בה [הכוונה לסין] את המודל לכל מי שמחפש קידמה, קידום ועתיד, מודל עבור כל מדינה המבקשת לעבוד, כפי שהיא פועלת במסגרת של שלום ושיתוף פעולה הדדי בינו לבין מדינות העולם, מבלי לחוות סכסוכים, מלחמות וקנוניות שמטרתן להרוס מדינות וישויות ולעקור אנשים".¹⁷

אחמד אל-סייד אל-נג'אר, בכיר לשעבר במרכז **אל-אהראם ללימודים פוליטיים ואסטרטגיים**, שיבח גם הוא את מדיניות החוץ של סין המבוססת על "כבוד כלפי מדינות ריבוניות והשתלבות ביחסים הבינלאומיים בדרכי שלום, בניגוד לנטייה ההגמונית של המערב".¹⁸ בפעם אחרת הוא כתב "סין היא מדינה ידידותית אמיתית, וקולה באו"ם ובמועצת הביטחון תמיד היה עם מצרים ועם זכויות ערב. היא לא הצביעה [אפילו] פעם אחת נגד הזכויות הללו. היא לא הכירה בישות הציונית עד שהמשטר הפוליטי המצרי הכיר בה, חתם הסכם להסדר מדיני וכוון יחסים דיפלומטיים עמה. לעומתה, ארצות הברית הייתה ועודנה עוינת את זכויות הערבים והפלסטינים [...]".¹⁹

במחקר שערך מרכז **אל-אהראם** ופורסם בסוף 2021 נמצא כי גם הציבור המצרי רואה את סין בעין חיובית. כך לדוגמא, נמצא כי הקהל המצרי לא רואה בסין אויבת מכיוון שעברה לא היה נגוע בכיבושים קולוניאליים ובתוקפנות כלפי מדינות אחרות (מידע זה איננו מדויק שכן יש לזכור את ניסיונה של סין לפלוש לווייטנאם ב-1979). עוד נמצא כי האליטה במצרים מחשיבה את סין כבעלת ברית אמينة הודות לאי התערבותה בענייני הפנים של מצרים לאחר ההפיכה הצבאית ב-2013, בשל תמיכתה במשטרו של אל-סיסי ובשל מעורבותה העמוקה בשורה נרחבת של מיזמים כלכליים במצרים.²⁰ עם זאת, קרבתו של מרכז **אל-אהראם** למשטר המצרי וחשיבות הקשרים בין סין לבין האליטות במצרים, מעוררות ספק במהימנות המחקר.

סין והמיעוט האויגורי בשיח הציבורי במצרים

מול היחס החיובי ברובו כלפי סין, עולים גם קולות במצרים המסתייגים מסין, על רקע רדיפתה את המיעוט המוסלמי האויגורי המרוכז בעיקר בחבל שינגיאנג במערב סין. אוניברסיטת אל-אזהר בראשות השיח' אחמד אל-טייב והזרם הסלפי הפוליטי במצרים בולטים במחאתם נגד המדיניות הסינית כלפי האויגורים. ב-2015 מתח אל-טייב ביקורת קשה על סין בשל האיסור על האויגורים

¹⁷ מצטפא אל-בנכ, "אל תבינו אותנו באופן שגוי" [בערבית], **אל-ג'מהוריה**, 24 בדצמבר 2019.

¹⁸ אחמד אל-סייד אל-נג'אר, "מצרים וסין: מפגש הציביליזציות, העקרונות והאינטרסים" [בערבית], **אל-אהראם**, 23 בדצמבר 2014.

¹⁹ אחמד אל-סייד אל-נג'אר, "סין והאויגורים" [בערבית], **מג'לת אל-ועי אל-ערבי**, 25 בדצמבר 2019.

²⁰ אמנה פאיד, "יחסי מצרים-סין: מציביליזציה משותפת לשותפות אסטרטגית" [בערבית], **מרכז אל-אהראם לל-דראסאת אל-סיאסה ואל-אסתראתג'יה**, 31 בדצמבר 2021.

לצום במהלך חודש הרמדאן ולערוך טקסים דתיים. הוא אף פנה לקהילה הבינלאומית ולאוו"ם בבקשה להתערב בסוגיה זו.²¹ בספטמבר 2022 האשימה מפלגת אל-נוור הסלפית את סין בטיהור אתני של האויגורים, בהרעבה ובמניעת הגשת סיוע הומניטרי לאויגורים.²² השיח' יאסר ברהאמי, ממנהיגי אל-דעוה אל-סלפיה, אף הכריז כי מגפת הקורונה הינה עונש אלוהי על סין בשל פשעיה נגד האויגורים.²³

מנגד, אנשי ציבור מצרים המזוהים עם המשטר המצרי אינם מקבלים את הטענה כי סין רודפת אחר האויגורים. לראיתם, מדובר בתיאוריית קונספירציה ובסקרים שמפיצים אויבי סין במטרה לסכסך בינה לבין העולם המוסלמי. אחמד אל-נג'אר סיפר כי בעת ביקורו בחבל שינגיאנג נכח לראות כיצד סין מאפשרת למוסלמים חופש פולחן. לדבריו, סין בדומה למצרים פועלת נגד ארגוני טרור, שעליהן נמנה הארגון האויגורי **מפלגת טורקיסטן האסלאמית**, המבקשים לערער את יציבות המדינה. לדבריו, במסגרת העימות בין ארצות הברית לבין סין על הגמוניה גלובאלית מנסה ארצות הברית לפגוע במיזם הסיני "החגורה והדרך", כדי למנוע ממנה צמיחה כלכלית ולבלום את הפיכתה למעצמה עולמית משפיעה, זאת באמצעות פוליטיזציה של הסוגיה האויגורית המתבטאת בעלילה כלפי הסינים.²⁴

המשטר המצרי עצמו אף תומך באופן גלוי במדיניות המשטר הסיני כלפי האויגורים. ביולי 2017 הוא נענה לבקשת המפלגה הקומוניסטית בסין ועצר עשרות מוסלמים אויגורים ששהו במצרים, בעיקר סטודנטים שלמדו באוניברסיטת אל-אזהר. זאת בשל חששה של סין כי הם השתייכו, במישרין או בעקיפין, לתנועה אויגורית בדלנית. חלק מהעצורים הוסגרו לשלטונות סין וחלק גורשו משטח מצרים.²⁵ באוקטובר 2021 מצרים אף הביעה תמיכה בנרטיב הסיני כי סין מכבדת את זכויות האדם של האויגורים, וטענה כי גורמים פוליטיים טופלים על סין האשמות מופרכות בשל אינטרסים פוליטיים.²⁶

²¹ "אל-אזהר מגנה את סין על האיסור לצום ברמדאן בחבל שינגיאנג" [בערבית], אל-ערביה, 19 במאי 2015.
²² יאסר אל-רפאעי, "מפלגת אל-נוור מגנה את פשעי הרצח דרך הרעבה שנוקטת סין נגד המוסלמים האויגורים" [בערבית], אל-פתח, 22 בספטמבר 2020.
²³ מחמד אסמעיל ואחמד ערפה, "יאסר ברהאמי שמח לאידה של סין: קורונה עונש אלוהי.. ואחמד כרימה מגיב: דתנו רחומה" [בערבית], אל-יום אל-סאבע, 11 בפברואר 2020.
²⁴ אחמד אל-סייד אל-נג'אר, "סין והאויגורים" [בערבית], מג'לת אל-ועי אל-ערבי, 25 בדצמבר 2019; ראו גם: מצטט אל-בנכ, "אל תבינו אותנו באופן שגוי" [בערבית], אל-ג'מהוריה, 24 בדצמבר 2019.
²⁵ "Beyond Silence: Collaboration Between Arab States and China in the Transnational Repression of Uyghurs", The Uyghur Human Rights Project (UHRP), March 24, 2022.
²⁶ "62 מדינות ובהן 14 ערביות מגנות על הפרותיה של סין נגד האויגורים" [בערבית], וכאלת אל-אנא'צול, 22 באוקטובר 2021.

סיכום

אין ספק, כי יחסי מצרים וסין נמצאים במגמת התחזקות. אמנם, מדיניות החוץ המצרית מייחסת חשיבות ניכרת לטיפול יחסיה עם הדרקון הסיני, אולם אין לראות במגמה זו כהעדפה מצרית את סין על פני הנשר האמריקאי, אלא יש לראותה כפועל יוצא של מדיניות מאוזנת וניטרלית המתאפיינת במאמץ לבצר את חוסנה הכלכלי והחברתי של מצרים. ביטוי לגישה מאוזנת זו ניכרה בניתוח של הפובליציסט המצרי יאסר עבד אל-עזיז אודות עמדתה של מצרים במלחמת רוסיה-אוקראינה. לדבריו, מצרים וכמה ממדינות ערב מעדיפות לשמור על ניטרליות ולפתח יחסים מאוזנים עם שני הצדדים בסכסוך בשל הלימת האינטרסים שלהם.²⁷ יתר על כן, מצרים חוששת מפני הסלמה ביטחונית בין ארצות הברית לסין בשל הסבירות הגבוהה שהסלמה כזו תפגע ביחסי המסחר של מצרים עם מדינות האזור ובתנועה הימית בתעלת סואץ.²⁸ מצרים מנסה, אם כן, להחזיק בשני קצוות החבל ולקדם באופן מקסימלי את האינטרסים הכלכליים והביטחוניים שלה מבלי לזנוח או להעדיף את סין או את ארצות הברית.

הדעות המובעות בפרסומי מרכז משה דיין הן של המחברים בלבד.

כל הזכויות שמורות למרכז משה דיין ללימודי המזרח התיכון ואפריקה באוניברסיטת תל-אביב. ניתן לעשות שימוש לא מסחרי בתכנים תוך ציון שמו של הכותב ומרכז משה דיין באוניברסיטת תל-אביב, בתוספת סימוכין וקישור למקור באתר של מרכז משה דיין, <https://dayan.org/he>.

²⁷ יאסר עבד אל-עזיז, "מדוע [מצרים] תומכת ברוסיה?" [בערבית], אל-וטרן, 15 באוקטובר 2022.
²⁸ מחמד פאיז פרחאת, "הסכסוך בים סין הדרומי והאינטרסים המצריים" [בערבית], מרכז אל-אהראם לל-דראסאת אל-סיאסה ואל-אסטרטגיה, 7 בינואר 2017.